

सप्तमी उपपद विभक्ती

VD.VIBHAVARI VAIDYA

यस्य च भावेन भावलक्षणम् (सति सप्तमी)

- जेव्हा एक कार्य झाल्यावर दुसरे कार्य होईल असे कळते तेव्हा झालेल्या किंवा होऊन गेलेल्या कार्यात सप्तमी विभक्ती होते किंवा ज्याच्या क्रियेने अन्य क्रिया दिग्दर्शित होते त्याहून सप्तमी होते.
- उदा. सूर्ये अस्तं गते बालकाः गृहम् आगच्छन् ।

कुशलनिपुणप्रविनपण्डितश्च योगे सप्तमी

- शौण्ड, कुशल, चतुर, पटु, निष्णात, निपुण इ. शब्दांचा निष्णात या अर्थी वापर असताना संबंधित शब्दाची सप्तमी वापरतात.
- उदा. बालकः धनुर्विद्यायां निपुणः अस्ति।
शकुनी राजनीतौ अतीव पटुः ।

-
- कालाधिकरण शब्दाची सप्तमी विभक्ती होते.
 - उदा. वयं प्रातःकाले नववादने विद्यालयं गच्छामः ।
वयं सायंकाले पञ्चवादने गृहं गच्छामः।

अवच्छेदे सप्तमी

- धरणे, पकडणे या प्रकारच्या धातूंचा प्रयोग असता, कर्माच्या ज्या अंगावर धरणे वा पकडणे इ. क्रिया होतात त्या अंगवाची शब्दाची सप्तमी विभक्ती करावी.
- उदा. अध्यापकः छात्रं हस्ते ताडितवान् ।
रामः तस्य मस्तके कन्दुकेन ताडितवान् ।

- आसक्त, तत्पर, व्यग्र, व्यापृत, रतः इ. शब्दांचा गढून गेलेला या अर्थी वापर असताना संबंधित शब्दाची सप्तमी वापरतात.
- उदा. सः क्रिडायाम् व्यग्रः अस्ति ।
श्रीधरः सदा पठने रतः अस्ति।

- भाव प्रदर्शित करणाऱ्या शब्दांचा प्रयोग असताना ज्यांच्याविषयी भाव- प्रगटीकरण होते आहे, त्यांची सप्तमी विभक्ती होते.
- उदा. हनुमंतः रामे भक्तिं प्रदर्शयति ।
कृष्णः राधायाम् प्रीतिं प्रदर्शयति ।

धातूंचे विशेष उपयोग

मूळ धातू गण व पद	अर्थ	उदाहरण
स्निह् (४ प.)	प्रेम करणे	माता <u>बालके</u> स्निहयति । कृष्णः <u>राधायाम्</u> स्निहयति ।
पत् (१ प.प.)	पडणे	पुष्पं गणेशस्य <u>चरणे</u> अपतत् । ग्रीष्मे वृक्षस्य पर्णानि <u>भूमौ</u> पतति ।
वि + तृ (१ प.प.)	देणे	सा <u>छात्रेषु</u> मोदकान् वितरति । द्रोणाचार्यः <u>अर्जुने</u> विद्यां वितरति ।
क्षिप् (६ प.प.)	फेकणे	अर्जुनः <u>गुरौ</u> शस्त्रान् क्षिपन्ति । सः <u>मृगे</u> बाणं क्षिपति ।
वि + श्वस् (२ प.प.)	विश्वास ठेवणे	जनकः <u>पुत्रे</u> विश्वसति । रामः <u>पवनपुत्रे</u> विश्वसति ।

■

Thank you ...